

Оксана ПАСИЦЬКА

НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО РОБІТНИЧОГО ТОВАРИСТВА “СИЛА”

У статті з’ясовано місце національного питання в організаційному, культурно-освітньому, допомоговому та економічному напрямках діяльності товариства українських робітників “Сила” у Львові протягом 1907–1939 рр., а також у політико-ідеологічних переконаннях його представників.

Ключові слова: товариство “Сила”, національне питання, українське робітництво.

На початку ХХ ст. українська громадськість Львова щораз частіше пов’язувала проблему української державності з економічною діяльністю, її самоорганізацією та розвитком, соціальною стратифікацією. На сторінках тогочасної преси неодноразово порушувалися питання економічної незалежності української нації, зокрема В. Целевич зазначав: “...український народ мусить організувати численну армію праці, яка надасть Україні тривкі основи економічної незалежності, витворить український промисл і торгівлю і доведе до економічного добробуту широкі верстви населення”¹. Українську економічну самоорганізацію як одне з найважливіших завдань української внутрішньої політики розглядав також К. Левицький: “...щоб наше громадянство у відношенні до українських ремісників, купців, промисловців і всяких українських станів піддержувалось дійсного гасла “свій до свого” та піддержувало розвій наших кооператив усіх видів, щоб народ масово вміщував дрібні ощадності у касах своїх установ, щоб угрунтовані на своєму національному капіталі наші кредитові установи могли прийти з дійсною допомогою господарському життю нації [...] і самі собі створимо безпечні основи до новітнього життя української нації”².

У 1907 р. свідоме українське робітництво з ініціативи В. Нагірного заснувало у Львові (вул. Краківська, 17) товариство українських робітників “Сила” під назвою “Руське товариство приватних слуг і зарубників”. Згодом назву товариства було змінено на “Товариство українських робітників “Сила”. Мета організації: “Просвітне та економічне піднесення членів, розбудження солідарності і товариського життя, надання матеріальної допомоги”.

Членом “Сили” міг стати робітник української національності за рекомендацією двох членів товариства. Здебільшого це були особи 20–27-річного віку³. Умови прийому в члени товариства детально описала газета “Гомін краю”. Особу, яка намагалася зайти в приміщення “Сили” і хотіла стати членом товариства, зустрічали наступними словами: “Прошу принести посвідчення, що ви: українець, не комуніст, не виступаєте проти християнської релігії”. На запитання кореспондента: “Навіщо

це все вам?”, лунала відповідь: “На те, що приймаємо до товариства “Сила” тільки українців, а не різну комуністичну наволоч”⁴.

“Сила” проводила свою діяльність у культурно-освітньому, допомоговому та економічному напрямках, одночасно здійснюючи заходи щодо ведення професійної роботи.

Беручи до уваги та слідуючи вислову “Вчися, а знання допоможе опанувати і перетворити світ”, представники “Сили” за участю української преси та представників культурно-освітніх установ м. Львова 25 вересня 1937 р. відкрили для своїх членів перший Робітничий університет з метою “розвивати, поширювати й плекати серед українського робітництва духовну і фізичну культуру, дати якнайширше знання-освіту кожному робітникові, який викаже до цього волю, бажання та заслужить собі на це своєю працею й поведінкою як в товаристві, так і поза ним”⁵. Відкриття університету свідчило про всебічний розвиток українського робітництва. Університет налічував 160 слухачів⁶. В університеті викладали історію України, українську літературу, землезнання України, науку про людину, філософію, мовознавство, соціальне право, суспільне забезпечення, торговельні науки та ін. дисципліни⁷. Цілком зрозумілим видається проведення постійних викладів з історії робітничого руху⁸.

Значною популярністю серед українського населення користувався робітничий хор “Сили”, який на концертах виконував стрілецькі та народні пісні⁹. Робітничий театр “силівців” ставив вистави у читальнях “Просвіти” не тільки у Львові, але й на околицях міста, зокрема, у Винниках, Левандівці. 16 квітня 1937 р. відбулася прем’єра вистави “Серби” (драма з п’яти дій І. Тобілевича), на яку було запрошено відомих громадських і церковних діячів, у тому числі А. Шептицького¹⁰.

Щороку “силівці” проводили урочистості, присвячені Т. Шевченкові, І. Франкові, С. Петлюрі, М. Шашкевичу та іншим українським діячам, а також з нагоди національних (бій під Крутами, 1 листопада, День Соборності) та церковних свят¹¹. На зборах 31 березня 1935 р. у своїй промові голова товариства А. Каштанюк пояснив присутнім значення діяльності М. Грушевського як історика та державотворця. Згадку про його смерть присутні сприйняли стоячи з великою скорботою¹².

Серед професійних свят відзначали Перше травня як національно-робітниче свято, що було цілком прийнятним у той час для світової громадськості. Наприклад, у святкуванні Першого травня 1937 р. брали участь голова товариства П. Музика, а референти у своїх доповідях наголошували на негативних впливах соціалізму та комунізму для українського народу й українського робітництва зокрема. Представник товариства Я. Петрів намагався пояснити аудиторії причини того, чому власне “силівці” не святкували і не святкують Перше травня спільно з робітничими організаціями, що перебували під впливом Росії. Промову він закінчив вороже настроєними словами: “Зчервоніють жовто-блакитні прапори, але від пролитої крові українського робітництва за волю українського народу і тим самим за кращу долю українського робітництва, як тільки прийде день розплати з червоною Москвою”¹³.

У культурно-освітньому напрямі “Сила” співпрацювала з товариством українських ремісників, промисловців і торговців “Зоря”, товариством українських греко-католицьких робітниць “Будучність”, “Просвітою”, “Рідною школою”, Науковим

товариством імені Т. Шевченка, проводячи спільні національно-патріотичні, культурно-освітні та релігійні заходи.

“Сила” проводила активну діяльність у допомоговому та економічному напрямках шляхом створення професійних секцій, співпраці з Центросоюзом, Маслосоюзом, Промисловим банком, РСУК та іншими економічними установами. У міжвоєнний період “силівці” активно працювали над створенням та розвитком малих підприємств – кооперативів із метою визволення українських робітників з-під впливу соціалістичних організацій і партій, розвитку української промисловості¹⁴. Організаційний Комітет товариства працював над створенням Союзу Українських Робітників – самостійної української робітничої організації. Як вияв волі та інтересів українського робітництва, Союз Українських Робітників своїми головними завданнями визначав: піднесення національної свідомості, культурно-освітню працю, соціальну допомогу, зокрема, опіку та допомогу безробітним та інше¹⁵.

Значно посилилася роль товариства в період економічної кризи, зростання безробіття та у зв’язку з квітневими подіями 1936 р.: “Сила” почала рости в силу. “Сила” почала користуватися більшою повагою. Так як “Просвіта” і “Рідна школа” мають свої означені цілі, так і “Сила” має за ціль організацію інтересів українського робітництва. Сьогодні можемо сміло сказати, що “Сила” вже має своє ім’я”¹⁶. На зібраннях представники товариства українських робітників “Сила” неодноразово порушували питання, пов’язане із становищем українського робітництва: умови праці, цілі та організування українських робітників та цілого українського народу¹⁷. Активні представники організації зверталися до українського громадянства, закликали всіх українських робітників “боротися за свої права, боротися проти голоду, нужди і пониження, за вільне і краще життя, гуртуючись масово в самостійні українські організації; до всіх українських інституцій і всіх українців, давати працю українським робітникам, брати чинну і жертвенну участь в допомозі українським безробітним та співпрацювати з незалежними від чужих інтернаціональних чинників українськими робітничими організаціями; підтримувати робітничі видання морально і матеріально; закликали, щоб гасло “брат братові”, “українці єднаймося” перемогли усі інші чужі гасла”¹⁸.

Патріотичні мотиви “силівців” відображалися на сторінках одноднівки “До боротьби”, які викликали невдоволення та опір єврейських, а особливо польських професійних організацій¹⁹. Засобом комунікації були також часописи “Діло”, “Гомін краю”, коломийський тижневик “Авангард”.

З метою надання допомоги безробітним при товаристві діяв “Комітет допомоги безробітним”, члени якого співпрацювали з професійними, економічними та громадськими інституціями, які допомагали організувати кухню для безробітних²⁰, зокрема, з Народною Організацією Українців м. Львова, яка займалася реєстрацією безробітних²¹ і сприяла забезпеченню їх робочими місцями²².

Програму Львівської “Сили” поширювали філії у Бродах, Раві-Руській, Калусі, Дрогобичі, Винниках, Перемишлі, Чорткові, Синевідську Вижному (тепер – смт. Верхнє Синевидне). Влада не підтримувала заходів товариства щодо заснування філій і неодноразово відмовляла у заснуванні філій наприклад, у Любачеві²³. У стадії створення філій станом на 1938 р. були робітники таких міст, як Самбір, Доброміль, Жовква, Турка, Зборів, Ходорів, Городок, Тернопіль, Бережани,

Городенка, Станиславів, Калуш, Сколе, Брошнів, Скалат, Мразниця, Східниця, Сокаль, Підволочиська, Бучач, Краків, Варшава²⁴.

У своїй діяльності товариство не мало підтримки державних установ. Натомість, зазнавало переслідувань, ревізій польської поліції. Зокрема, у 1938 р. за національний характер діяльності була ліквідована філія в Заліщиках²⁵. Польська влада порушувала питання про ліквідацію товариства “Сила” у Львові, звинувачуючи членів організації в діях, які не відповідали її статуту, а саме: проведення акції допомоги безробітним, публічний збір коштів, співпраця Комітету допомоги українським безробітним з “Просвітою”, “Рідною школою”, “Сільським господарем” та іншими українськими установами, фінансових зловживаннях та, здебільшого, за “ворожий” характер діяльності товариства проти Польщі²⁶.

Щодо партійної приналежності, то представники товариства виступали проти заполітизованості робітництва, оскільки вважали, що це не є актуальним з різних причин. “Сила” не поділяла поглядів ні комуністів, ні соціал-демократів, а членів ФНЄ виключала зі списків членів товариства²⁷. “Силівці” стояли на національній площині для досягнення своїх цілей за найвищий ідеал української нації”, а члени Організаційного комітету вважали, що українське робітництво в першу чергу повинне бути зорганізоване у своїх національно-професійних організаціях²⁸.

Отже, на початку ХХ ст. для українського міщанства Львова була характерна ідея самоорганізації української середньої верстви у професійних українських товариствах. Товариство ж українських робітників “Сила” відіграло провідну роль у поширенні українського національної ідеї серед населення. “Сила” у своїй діяльності зуміла поєднати організаційні, економічні, культурні, національно-патріотичні мотиви і була засобом посилення власних позицій серед соціально-економічних реалій.

¹ Український вісник. – 1921. – 31 серпня. – С. 1.

² Діло. – 1937. – 25 вересня. – С. 2.

³ ДАЛО. – Ф. 301 (Товариство українських робітників “Сила” у Львові). – Оп. 1. – Спр. 15 (Статут українського товариства во Львові “Сила”). – Арк. 2–6; ЦДІА у Львові. – Ф. 146 (Галицьке намісництво, м. Львів 1772–1921). – Оп. 25. – Спр. 4607. (Лист галицького намісництва про затвердження і зміну статуту “Товариства руських слуг і за робітників “Сила”). – Арк. 3–4, 15–16, 21–23.

⁴ Новий час. – 1936. – Ч. 291. – 26 грудня. – С. 2.

⁵ Голос. – 1937. – Ч. 39. – 10 жовтня. – С. 6.

⁶ Гомін краю. – 1937. – Ч. 1. – 1 грудня. – С. 1.

⁷ Гомін краю. – 1938. – Ч. 16. – 15 травня. – С. 6.

⁸ ДАЛО. – Ф. 301. – Оп. 1. – Спр. 9 (Книга протоколів товариства “Сила” за 1937 г.). – Арк. 27.

⁹ Український вісник. – 1921. – Ч. 76. – 28 квітня. – С. 1; Громадський вісник. – 5 квітня. – Ч. 40. – С. 5.

¹⁰ ЦДІА у Львові. – Ф. 358 (Андрей Шептицький). – Оп. 1. – Спр. 414 (Запрошення на урочисті концерти, з’їзди, посвячення прапору, святочні академії та ін., надіслані А. Шептицькому). – Арк. 35.

¹¹ Український вісник. – Ч. 76. – 28 квітня. – С. 1; Діло. – 1937. – Ч. 23. – 3 лютого. – С. 4; Гомін краю. – 1938. – Ч. 5. – 1 лютого. – С. 7; 1938. – Ч. 6–7. – 1 березня. – С. 3.

- ¹² Український вісник. – Ч. 76. – 28 квітня. – С. 1; Діло. – 1937. – 3 лютого. – Ч. 23. – С. 4; Гомін краю. – 1938. – Ч. 5. – 1 лютого. – С. 7; 1938. – Ч. 6-7. – 1 березня. – С. 3.
- ¹³ Діло. – 1937. – Ч. 93. – 8 травня. – С. 4.
- ¹⁴ ДАЛО. – Ф. 301. – Оп. 1. – Спр. 12 (Книга протоколів професійної комісії при товаристві “Сила”). – Арк. 1-12; ДАЛО. Ф. 301. – Оп. 1. – Спр. 2 (Книга протоколів засідань товариства). – Арк. 19, 26.
- ¹⁵ ДАЛО. – Ф. 301. – Оп. 1. – Спр. 14 (Речь, провозглашенная на гражданской конференции товариства “Сила” 17.03.1938 г. Юлианом Петречком). – Арк. 1.
- ¹⁶ ДАЛО. – Ф. 301. – Оп. 1. – Спр. 2 (Книга протоколів засідань товариства). – Арк. 59.
- ¹⁷ ДАЛО. – Ф. 301. – Оп. 1. – Спр. 8 (Националистические и антирабочие обращения к рабочим товариства “Сила”). – Арк. 14.
- ¹⁸ ДАЛО. – Ф. 301. – Оп. 1. – Спр. 2 (Книга протоколів засідань товариства). – Арк. 63-64; Діло. – 1937. – 24 лютого. – Ч. 40. – С. 8; Голос. – 1937. – Ч. 40. – 28 лютого. – С. 8; Авангард. – 1937. – Ч. 2. – 23 травня. – С. 4; Авангард. – 1938. – Ч. 7. – 27 лютого. – С. 4.
- ¹⁹ До боротьби. – 8 листопада. – С. 1-5.
- ²⁰ Діло. – 1936. – 10 листопада. – Ч. 254. – С. 5.
- ²¹ ЦДІА у Львові. – Ф. 344 (Українське національно-демократичне об’єднання м. Львова). – Оп. 1. – Спр. 187. (Розпорядження Львівського старства Народній організації про необхідність реєстрації безробітних українців у “Фонді праці”). – Арк. 1.
- ²² ЦДІА у Львові. – Ф. 344 (Українське національно-демократичне об’єднання м. Львова). – Оп. 1. – Спр. 172. (Листування з українськими товариствами, організаціями про працевлаштування і надання матеріальної допомоги). – Арк. 11, 20-22, 32-37.
- ²³ ДАЛО. – Ф. 301. – Оп. 1. – Спр. 9 (Книга протоколів товариства “Сила” за 1937 г.). – Арк. 29-40, 46.
- ²⁴ Гомін краю. – 1938. – Ч. 12. – 15 травня. – С. 6.
- ²⁵ Діло. – 1938. – Ч. 93. – 3 травня. – С. 3.
- ²⁶ Діло. – 1937. – Ч. 34. – 17 лютого. – С. 7; Діло. – Ч. 94. – 1938. – 4 травня. – С. 9, Гомін краю. – 1938. – Ч. 12. – 15 травня. – С. 6.
- ²⁷ ДАЛО. – Ф. 301. – Оп. 1. – Спр. 9 (Книга протоколів товариства “Сила” за 1937 г.). – Арк. 6.
- ²⁸ ДАЛО. – Ф. 301. – Оп. 1. – Спр. 14 (Речь, провозглашенная на гражданской конференции товариства “Сила” 17.03.1938 г. Юлианом Петречком). – Арк. 2-5, – 10, 12.

Oksana Pasitska. NATIONAL QUESTION IN THE ACTIVITY OF UKRAINIAN WORKERS’ SOCIETY “SYLA” (“POWER”)

The article shows place of national question in the organizational, cultural, educational, beneficial and economical directions of the activity of Ukrainian workers’ society “Syla” (“Power”) in Lviv during 1907-1939, as far as in the political and ideological persuasions of its representatives.

Key words: *society “Syla” (“Power”), national question, Ukrainian workers.*